

Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně

V roce 1999 se začal konstituovat Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně. Z některých zpráv prošlých sdělovacími prostředky České republiky od září 1998 se mohly vystopovat projevy snahy o vytvoření nových podmínek k zahájení strategických studií pro potřeby řešení problémů bezpečnosti a obrany státu. Názory na druh organizace, její velikost a místo dislokace se postupem času tříbily. Na rozdíl od dřívějších období, kdy taková organizace v rezortu obrany existovala, působily na vývoj představ více i podmínky a potřeby jiných složek státu a to jak v mimorezortní bez-

pečnostní, tak i strategické komunitě.

Rozdílné byly i podmínky vzniku: uběhlo desetiletí po roce 1989, Česká republika je členským státem NATO, dočasná strategie obrany „ze všech směrů“ přechází na „koaliční obranu v NATO“, svět hodnotí nové ekonomické a bankovní fenomény, bojuje s proliferací a děsí se stavu, kdy teroristé budou mít v rukách prostředky, které budou moci ohrozit existenci států a nalomit pracně udržovanou rovnováhu dobra a zla, Evropa si lízá rány po jugoslávských zkušenostech a zkoumá stav svých skutečných vojenských schopností, po „Euru“ přistupuje k integraci ve společné zahraniční a bezpečnostní politice, je tady Rusko se skloňovaným Čečenskem a tiše přehlíženými postupy k nové integraci s některými bývalými svazovými republikami, vláda ODS přešla na čtyři roky do rukou ČSSD, rezort Ministerstva obrany ČR úspěšně absolvoval svou přibližně třináctou reorganizaci od roku 1993. Všichni jsme zestárli a jen málokdo se podělil o své těžce vydané zkušenosti se svými nástupci, a tak podle rčení klasiků téměř všichni vstupují do nových funkcí „nezkažení věděním“. Není vhodné přirovnávat stav k anarchii. To není pravdivé porovnání se skutečností. Jistý Karl Ferdinand Braun (1850 - 1918) německý fyzik, se zabýval elektromechanikou, elektrickou vodivostí i teorií tepla a podle něj byl pojmenován „braunův pohyb“, tj. neuspořádaný, nepravidelný, ale v nějakém rámci (např. v drátu, ve vodiči). Rozdílné podmínky jsou mimo rámec diskuze, ale i braunův pohyb je možné podrobit zkoumání a zajistit, aby vodičem protékal proud s co nejmenším odporem. Svět se nám trochu „zahřál“, přestala dominovat dřívější a nastupují nová pravidla a na úrovni jednoho z prioritních ústavních práv občanů je právo na život, které stát zajišťuje praktickými opatřeními v oblasti obrany a bezpečnosti. K pochopení stavu a předvídání jeho budoucího vývoje by měla prospívat strategická studia.

Právní forma vysokoškolského ústavu

Obdobně jako v jiných státech bylo i v podmínkách České republiky a rezortu obrany uvažováno o vhodné právní formě instituce, která by měla naději na překonání nepřetržitých transformačních vlivů a na vytvoření tolik potřebné perspektivní stability pro instituci tohoto typu. V době, kdy ještě nejsou uzavřeny zákonné úpravy pro neziskové organizace, v době zahájení realizace Národní politiky výzkumu a vývoje ČR (usnesení vlády ČR č. 16 ze dne 5. ledna 2000) se orgány velení rezortu přiklonily k názoru, že nejschůdnější formou je zřízení vysokoškolského ústavu. Toto řešení má analogii např. v USA. Univerzita národní obrany (*National Defense University*) má svůj Ústav pro národní strategická studia (*Institute for National Strategic Studies*), který je věhlasný pravidelným vypracováním strategických vyhodnocení (*Strategic Assessment*), soustředěných na ohniska napětí a strukturu sil (*Flashpoints and Force Structure*).

Ústav strategických studií je vysokoškolským ústavem Vojenské akademie v Brně. Co tato volba znamená? Taková organizace je utvářena v souladu se zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a doplnění dalších zákonů. Je to organizace rozpočtového úseku MO, která již v současné době umí zainteresovat další spolupracovníky na řešení otázek spojených s potřebami a požadavky. Dikce zákona však současně znamená, že ve srovnání s civilními vysokoškolskými ústavy nemá vojenská vysoká škola a tedy ani její ústav takovou ekonomickou samostatnost jako tomu je v civilní sféře. Je financován ze státního rozpočtu, kapitoly Ministerstva obrany ČR prostřednictvím Vojenské akademie v Brně. Hospodář s přidělenými finančními a hmotnými prostředky podle obecně závazných právních předpisů ČR a prováděcích předpisů rezortu MO. Prostředky získané samostatnou činností jsou využitelné podle jiných pravidel.

Základní dokumenty – vnitřní předpisy – jako je statut, jednací řád vědecké rady a vše další podléhá schválení akademického senátu. V těchto základních dokumentech mohou být stanovena práva na přijímání vlastních normativních předpisů. Pracovníci mají charakter akademických pracovníků, jsou do funkcí přijímáni na základě konkursního řízení. Základní dokumenty pro jednotlivé činnosti odpovídají dokumentům školy. Stejně to je i s orgány činnými v oblasti personální, v oblasti materiálního, technického, finančního a v některých dalších oblastech administrativního zabezpečení.

Ústav je vymezen těmito základními údaji:

- a) *název:* Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně,
- b) *v anglickém jazyce:* The Institute of Strategic Studies of Military Academy in Brno,
- c) *zkrácený název:* ÚSS VA v Brně,
- d) *legislativní zkratka pro vnitřní předpisy a normy:* ÚSS,
- e) *sídlo:* Kounicova 44, 612 00 Brno,
- f) *typ:* vysokoškolský ústav univerzitní státní vojenské vysoké školy,
- g) *založení:* 1. října 1999,
- h) *právní předchůdce:* bez předchůdce,

- i) *název domény pro elektronické spojení*: vabo.cz,
- j) *vedoucí pracoviště*: ředitel,
- k) *zástupce vedoucího pracoviště*: výkonný ředitel.

Zaměření a dlouhodobá orientace

ÚSS je zaměřen na stálou tvorbu vědeckých poznatků analytického a prognostického charakteru pro vojenské aspekty strategické úrovně rozhodování i řízení bezpečnosti a obrany České republiky (ČR) a problémy výstavby její armády.

ÚSS je v oblasti odborné působnosti zaměřen na rozvíjení relevantních vědních oborů, koordinaci tvůrčích činností a výzkumů, vědeckou přípravu v oborech strategických studií, na podíl při vzdělávání uskutečňovaném v akreditovaných studijních programech zejména v součinnosti s fakultami VA v Brně, na konzultační, poradenské a expertizní aktivity pracoviště a na řízení rozvoje ÚSS a jeho zabezpečení.

Dlouhodobá orientace je ve všech vědních oborech směřována na jejich vojenské souvislosti a aspekty, které jsou studovány a zkoumány v geografickém rozsahu: Česká republika, sousední státy, NATO, USA, Rusko a další organizace nebo státy výběrem. Hlavní činnosti jsou analytické a následně prognostické v těchto základních problémových okruzích:

- a) *mezinárodněpolitický a vnitropolitický vývoj prostředí vojenské politiky* (politologie, politika, geopolitika, mezinárodní vztahy),
- b) *charakteristiky a tendence vojenství* (vojenská strategie, operační umění, taktika, řízení a velení, vojenské zpravodajství, vojenská informatika, vojenská logistika),
- c) *charakteristiky a tendence zdrojů* (lidských, hospodářských, finančních, materiálních, organizačních) *a procesů* (řízení zdrojů, akvizice, vyzbrojování, profesionalizace, obranného průmyslu, vnější logistiky, infrastruktury) ve prospěch bezpečnosti, obrany a vojenství (ekonomie, válečná ekonomie, demografie, sociologie),
- d) *charakteristiky a tendence vědy, obranného výzkumu, vývoje a technologií* (politika a management obranného výzkumu a vývoje, mezinárodní a státní spolupráce, infrastruktura vědy a obranného výzkumu, koordinace s RTO – Organizací NATO pro obranný výzkum a technologie),
- e) *synergie* analyzovaných a prognózovaných charakteristik a tendencí.

Při zaručení akademických práv a svobod podle § 4 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách je ÚSS z hlediska přípravy podkladů pro podporu vrcholového rozhodování na úrovni rezortu MO ČR odborně řízen sekci obranného plánování ministerstva obrany (SOP MO) a metodicky usměrňován sekci vojenské bezpečnostní politiky MO a Vojenským úřadem vědy, výzkumu a obranných technologií MO.

Pro zjednodušený komentář zaměření a dlouhodobé orientace ÚSS je vhodné nacházet poučení v různých výkladových slovnících. V jedněch je uváděno, že strategie je řízení určité činnosti k dosažení základních cílů; obecný postup, umění koncepčně dosahovat stanovených cílů; vojensky je plánování vojenských operací vedoucí k dosažení základních cílů; jedna z hlavních částí vojenského umění na nejvyšší

organizační úrovni. Strategie je chápána jako proces i teorie užití ozbrojených sil ve válce a v jejich různých fázích. Principy konkrétní vojenské strategie vyplývají z politiky státu, z rozhodnutí politické reprezentace o jeho národních zájmech. Podle toho připravují vojenští činitelé plány použití ozbrojených sil, hodnotí množství strategických faktorů. Za prvky strategického určení jsou považovány organizační jednotky vojska pozemního, vojenského letectva a válečného námořnictva, které vynikají maximální účinností soudobých zbraňových systémů nebo jsou počtem a palebnou silou a logistickou podporou použitelné ve vzájemné součinnosti v rozsahu celého válčiště.

V jiném slovníku je mnohem jednodušeji uvedeno, že strategie je plán; umění napláňovat nejlepší způsob, jak něčeho dosáhnout, zejména ve válce (*hlavní cvičení ve vojenské strategii spočívá v rozpravě nad strategií*).

Strategickými studií v působnosti rezortu Ministerstva obrany ČR jsou studie, čili odborné vědecké stati, které přispívají k poznání procesů, jež jsou předmětem přípravy plánů pro zajištění obrany a bezpečnosti včetně výstavby ozbrojených sil. Z tohoto pohledu je zřejmé, že obranné plánování ve svých dvouletých periodách a procedurách je tím reálným procesem, který by měl výsledky vědeckých, výzkumných, vývojových koordinačních a jiných aktivit ÚSS nejvíce využívat. Přijaté dvouroční plánovací cykly, které zahrnují pravidelně zpracovávané dokumenty a navazují na plánovací metodiky NATO, jsou vodítkem pro časové cílení jednotlivých výstupů. A hlavním orgánem koordinujícím tyto činnosti je právě SOP MO.

V dlouhodobé orientaci není možné přehlížet skutečnosti, které jsou spojeny s rozvojem strategických studií v České republice, kde bude u státem sledovaných záměrů plnit úlohu koordinačního pracoviště pro bezpečnost a obranu státu.

Samozřejmostí je nutnost rozvíjení spolupráce a navazování kontaktů s obdobnými organizacemi v zahraničí. Taková činnost je součástí rozvoje vědeckých metod, ale i vědních oborů na základě poznání skutečných potřeb teorie i praxe.

Základní činnosti

Rozvoj relevantních vědních oborů se uskutečňuje:

- a) v souladu se schváleným dlouhodobým výzkumným záměrem ÚSS,
- b) v návaznosti na změny vyplývající z tendencí obranného výzkumu, vývoje a technologií a potřeb jejich uplatnění ve vědecké výchově a vzdělávání,
- c) formou rozvoje vlastních výzkumných a vývojových aktivit souvisejících s výzkumným záměrem, formou účasti na řešení programů a projektů obranného výzkumu, řešením grantů a projektů jiných rezortů, grantových agentur, formou vnitrostátní případně mezinárodní spolupráce, dalšími formami (vědeckou přípravou vlastních a externích pracovníků, účastí v rámci výzkumných center ap.).

Koordinace tvůrčích činností a výzkumů se uskutečňuje:

- a) v souladu s dlouhodobou orientací pracoviště,
- b) podle potřeb řešení projektů obranného výzkumu nebo dalších úkolů,
- c) v návaznosti na doktorandská studia v oborech habilitačního a jmenovacího řízení,
- d) podle míry zapojení do výzkumných center strategických studií v návaznosti na národní politiku výzkumu a vývoje.

Vědecká příprava v oborech strategických studií se uskutečňuje:

- a) jako úplná v souladu s platnými státními předpisy v akreditovaných oborech,
- b) jako krátkodobá podle interních předpisů ÚSS a potřeb praxe pro pracovníky rezortu MO ČR, jiných pracovišť ČR nebo pro fyzické osoby přijaté na základě dohod z ČR i zahraničí.

Podíl při vzdělávání se uskutečňuje:

- a) výukou vybraných částí akreditovaných studijních programů (např. „teorie obrany státu“) v souladu s interními normativními akty rezortu MO ČR a VA v Brně po dohodě s orgány fakult nebo ústavů,
- b) v rámci doktorandského studia v oborech habilitačního a jmenovacího řízení podle požadavků školících pracovišť,
- c) vlastními vzdělávacími aktivitami podle vnitřních předpisů ÚSS.

Konzultační, poradenské a expertizní aktivity pracoviště se uskutečňují:

- a) vlastními pracovníky ÚSS v rozsahu jejich odborné způsobilosti a kapacitních možností přednostně pro potřeby orgánů řízení obrany a bezpečnosti ČR, odborného řízení, metodického usměrnění, VA v Brně a dalších,
- b) zprostředkováním externích služeb podle vnitřního předpisu ÚSS,
- c) jako aktivita schvalovaná statutárními orgány ÚSS nebo individuální aktivita zaměstnance (např. oponentský posudek), včetně statutárního nebo individuálního zprostředkování.

Řízení rozvoje ÚSS a jeho zabezpečení se uskutečňuje:

- a) cílevědomým řízením vědecké, výzkumné, vzdělávací, konzultační, poradenské a expertizní činnosti ÚSS, její integrace, koordinace a usměrnění podle skutečných potřeb uživatelů a rozvoje poznání,
- b) rozvojem „public relations“, marketingového řízení ÚSS, domácích a zahraničních styků ve prospěch rozšíření doplňkových zdrojů personální nedostatečnosti vlastního potenciálu odborností i kapacit,
- c) personální politikou ÚSS a cíleným rozvojem jeho tvůrčích schopností,
- d) ekonomickým, materiálním, technickým i informačním zajišťováním podmínek pro kvalifikovanou podporu základních činností ÚSS.

ÚSS pro podporu základních činností využívá informační zabezpečení VA v Brně a samostatně vede vlastní informační a vědeckoinformační fondy, organizuje vydavatelskou a nakladatelskou činnost v souladu s vnitřními předpisy ÚSS. Vytváří podmínky a podporuje spolupráci svých pracovníků s mezinárodními vysokoškolskými pracovišti a udržuje vztahy s národní vysokoškolskou komunitou a dalšími institucemi.

Vědecká činnost je jedním ze základních práv a povinností pracovníků ÚSS, kteří vystupují jako analytici a prognostici. Je uskutečňována k naplňování Národní politiky výzkumu a vývoje České republiky podle předpisů platných v rezortu Ministerstva obrany ČR. Výsledky lze zveřejňovat tak, aby nebyly porušeny příslušné zákony o ochraně utajovaných skutečností.

Vědecká činnost ÚSS je rozvíjena v oborech, které jsou schváleny vědeckou radou ÚSS a v dalších oborech v souladu s akademickými svobodami, jsou-li rozvíjeny v souladu se zaměřením pracoviště. Základní oblasti vědecké činnosti projednává

vědecká rada ÚSS s cílem podpořit plnění dlouhodobého výzkumného záměru. Hlavní vědecké aktivity jsou součástí řídicí dokumentace ÚSS. Vědecká činnost se uskutečňuje různými formami a druhy aktivit, za které jsou odpovědní konkrétní pracovníci ÚSS. Kontrolu plnění plánovacích dokumentů a jednotlivých aktivit provádí ředitel ústavu a jím pověření pracovníci. ÚSS vytváří podmínky pro vědeckou činnost svých pracovníků, účastníků vědecké přípravy VA v Brně a dalších institucí, včetně externích spolupracovníků.

Pedagogická činnost je právem a povinností akademických pracovníků ÚSS. Uskutečňuje se v podmínkách akademické svobody vyučování, vědeckého bádání a zveřejňování výsledků. Je založena na výsledcích vědecké činnosti ÚSS, vědeckého bádání jeho příslušníků a nejnovějších poznatcích vědy, na znalostech vyučovaných oborů. Akademickí pracovníci se podílí na výuce akreditovaných studijních programů fakult.

ÚSS může být pověřen pořádáním programů celoživotního vzdělávání nebo kurzů podle § 60 zákona č. 111/1998. Organizování studijní činnosti v tomto případě je uskutečňováno podle vnitřních předpisů ÚSS, které vycházejí z pojetí této činnosti na VA v Brně.

Akademické svobody a akademická práva na ÚSS jsou zaručena. Činnost politických stran a politických hnutí je v souladu s § 2 odst.10 zákona č. 111/1998 a s obecnými předpisy o zákazu politické činnosti v ozbrojených silách ČR je v podmínkách ÚSS nepřipustná.

Závěr

Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně je pracovištěm, které navazuje na předchozí instituce podobného zaměření, kterými byl zejména Institut pro strategická studia, Praha (1991 - 1993) a částečně Institut pro výzkum operačního umění, Praha (1993 - 1994) a Ústav obranných studií, Praha (1995 - 1996). Po konkursních řízeních zahajuje svou činnost v podstatě v první polovině roku 2000. Vzniká jako nová instituce a bude se podle skutečných sil (šest odborných pracovníků) podílet na přípravě rozhodujících dokumentů pro obranu a bezpečnost České republiky. V příspěvku jsou stručně nastíněny základní představy o jeho orientaci a úsilí. Pro úspěšnou činnost bude limitující na prvním místě kvalita pracovníků, schopnost spolupracovat s další odbornou komunitou a disponibilnost prostředků, s nimiž lze potřebné poznatky, znalosti a podklady zabezpečit.

Plukovník gšt. Ing. Vladimír T r n ě n ý

Použití armád v mírových operacích po roce 2000

(Zkušenosti a další perspektivy)

Obhajoba závěrečných prací před zkušební komisí bývá vyvrcholením studia v operačním velitelském kurzu GŠ na Vojenské akademii v Brně. Jedním z úspěšných absolventů je výše jmenovaný důstojník, který patřil k nejaktivnějším příslušníkům učební skupiny. Není možné publikovat práci v plném rozsahu, je však reálné, a pro vojenskou veřejnost žádoucí, aby závěry práce nebyly zapomenuty, ale naopak – mohly sloužit k inspiraci vojenských praktiků, teoretiků a vědeckopedagogického sboru ve vojenských školách a vědeckých pracovištích.

* * *

V historickém kontextu byly armády jedním z faktorů, ovlivňujících proces světového vývoje. Sehrávaly úlohu nástrojů v rukou politiků vždy tam, kde nebylo dosaženo politického konsensu, či názory a požadavky jedné ze stran byly iracionální a politicky v daném kontextu neřešitelné. Tím se stávaly armády násilnými prostředky k prosazování politické vůle.

V současném období slouží armády opět politikům a jejich použití je závislé na politických rozhodnutích. Z tohoto pohledu je možno mezi minulostí a přítomností či budoucností položit rovnítko. V čem spočívá změna v postavení armád?

Především v realitě současného světového vývoje. V minulosti, a to i nedávne, armády ve většině případů plnily úkoly destruktivního charakteru. Nyní či v budoucnosti, z pohledu řešení globálních problémů, musíme nutně požadovat po armádách změnu jejich poslání směrem, aby se staly stabilizujícím faktorem, lépe však konstruktivním nástrojem v rukou politiků, směřujícím k zabezpečování míru a stability světového vývoje.

Je zcela přirozené, že se změnou strategického prostředí, ovlivněného rozpadem bipolárního světa, zaznívají hlasy, vyzývající ke zrušení armád jako takových. Prý jich již není potřeba. Tento názor nesdílím.

Rád využiji úvodního motta z učebnice UN-NORDIG: „Vojáci nejsou předurčení k tomu, aby udržovali mír, ale pouze vojáci jsou schopni tento úkol plnit.“

Jedná se o motto problematické, nicméně plně vyjadřuje realitu současného světa a mé vlastní myšlenkové pochody.

Z hlediska provedených analýz a hodnocení současného světa jednoznačně vyplývá fakt, že svět je zmítán rozpory a krizovými situacemi. Nejedná se však o situaci novou, protože krize a rozpory jsou původním jevem vývoje. Propuknou v plné síle tehdy, když

se vymknou kontrole. Zvládnout je, znamená mít k dispozici legální a legitimní prostředky k jejich řešení.

Nezbytnou podmínkou k zachování bezpečnostního prostředí v této situaci je přijetí takového systému stability, který by předvídal budoucí realitu, tzn. přizpůsoboval dnešní realitu realitám zítřka.

Současná situace je však typická svým opožďováním za vývojem. To znamená, že instituce, které by měly formovat vývoj se naopak, díky vysoké dynamice vývoje, přizpůsobují novým požadavkům, byť by tomu mělo být naopak.

To vše výrazným způsobem ovlivňuje nejen formování směru vývoje, který za těchto podmínek může být definován pouze přípustnými parametry a obecným směrem, ale i možnostmi organizací a institucí tento vývoj ovlivňovat, včetně možnosti řešit krizové situace.

Mírové operace - operace na podporu míru

Dosavadní zkušenosti z vývoje opravňují k názoru, že existuje poměrně široká škála prostředků, prostřednictvím kterých lze udržovat stabilitu současného bezpečnostního prostředí. Jedná se především o diplomatická preventivní a postkonfliktní opatření, pomocí nichž však lze řešit i situace konfliktní. Charakteristickým rysem uvedených opatření je zejména komplexnost používaných forem, působících v zájmu podpory a naplnění stanovených cílů a to včetně použití ozbrojených sil.

V tomto okamžiku si můžeme položit otázku proč použití ozbrojených sil za situace, kdy se jedná o prevenci konfliktů, budování či utváření míru? Ozbrojené síly jsou převážně určeny svým charakterem ke zlomení odporu a destruktivním činností. Jsou prostředkem v rukou těch, kterým se již nedostává diplomatických argumentů a rozhodli se prosazovat svou vůli násilnými prostředky. Že by najednou změna? Místo role ničitele hovoříme o roli mírotvůrce. V tom je zřejmý rozpor.

Abychom byli schopni posoudit a pochopit tuto novou roli ozbrojených sil (armád) v současném a budoucím období, je nutno odpovědět na celou řadu otázek. Zejména však jaké je místo, charakter, postavení, úkoly ozbrojených sil a cíle v rámci realizace mírových operací či operací na podporu míru.

Přitom je nutné opětovně zdůraznit, že se nejedná o změnu charakteru použití ozbrojených sil (armád), ale o rozšíření jejich úkolů. Tento specifický úkol je především reakcí na realitu současného světa a tím i na vytváření potřeb k zabezpečení jeho vývoje.

Mírové operace první generace

Použití ozbrojených sil v mírových operacích není problematikou novou, neznámou. První ozbrojené jednotky charakteru udržování míru byly použity následně po krizi v Suez v r. 1956. Jednotky byly specifikovány jako „pohotovostní síly OSN“. V průběhu vývoje byla na základě zkušeností postupně formována pravidla použití ozbrojených sil v mírových operacích. Jednalo se především o zkušenosti z misí UNTSO (Izrael - Sýrie), UNMOGIP (Indie - Pákistán) UNIFICYP (Kypr), UNIFIL (Libanon) a UNEF II (Izrael - Egypt). Vývojový trend mírových operací byl ovlivněn mnoha faktory, především však realitou bipolárně děleného světa.

Stručný souhrn základních charakteristik mírových misí, které obecně označujeme misemi první generace, je následující:

- * Mírové operace byly realizovány na základě kapitoly VI. Charty OSN. Nejsou sice v kapitole VI. přímo vymezeny, nicméně jsou jednou z forem řešení krizí a krizových situací v článku uvedených.
- * Těžiště mírových operací připadá na řešení konfliktů mezi státy, byť byla řešena také celá řada vnitrostátních konfliktů.
- * Je možno položit rovnítko mezi pojmy mírová operace a použití ozbrojených sil. Především proto, že mírové operace sledovaly výhradně naplnění vojenských cílů.
- * Základními typy realizovaných operací byly klasické mírové operace, plnící úkoly s využitím vojenských kontingentů a pozorovatelské mise používající pozorovatele.
- * Ozbrojené síly v mírových operacích měly charakter multinárodních vojenských kontingentů, které působily v misích s lehkou výzbrojí určenou pouze k vlastní sebeobraně.
- * K základním principům použití vojenských sil v mírových operacích patřilo :
 - dosažení souhlasu stran v konfliktu;
 - nestrannost přístupu;
 - minimum použití síly.

Mírové operace první generace vycházely z reality bipolárního dělení světa. Tato skutečnost jednoznačně ovlivnila skladbu, úkoly a cíle mírových operací. Nutnost dosažení konsenzu v Radě bezpečnosti OSN často vyústilo v přijímání kompromisních řešení, která se často ukázala jako málo efektivní a funkční. Velkým problémem bylo taktéž dlouhé časové rozpětí mezi nutností přijmout opatření a jejich skutečnou realizací.

Mírové operace byly jednoznačně zaměřeny na postkonfliktní řešení krizí formou mírového monitorování realizace přijatých dohod, bez možnosti použít vynucovací opatření. (Pouze v jednom případě - mise ONUG - Kongo - bylo použito jednotek plnících úkoly charakteru vynucování míru). I přes uvedené problémy mírové operace první generace zcela jistě sehrály pozitivní úlohu při vytváření stability bezpečnostního prostředí. V mnoha případech sice docílily pouze konzervaci stavu, nicméně vytvořily podmínky pro následná politická a diplomatická řešení. Etapa mírových operací první generace je datována přibližně do konce 80. let a úzce souvisí s rozpadem bipolárního světa a formováním nového bezpečnostního prostředí.

Mírové operace druhé generace

Počínaje přelomem let 1989-90 nastává změna v charakteru mírových operací a koncepcí použití ozbrojených sil při jejich realizaci. Jedná se o reakci na změnu podmínek a faktorů, formujících vývoj bezpečnostního prostředí, a tím i stanovení priorit při řešení krizí a krizových situací.

Do popředí vystupují především dlouhodobě neřešené nebo konzervované problémy, spojené s bojem za národní identitu, často podbarvené územními nároky a provázané náboženskými problémy (viz situace v Bosně a Hercegovině). V této souvislosti se jedná především o vnitrostátní problémy a krize, při jejichž řešení jsou průvodními jevy hroucení státních institucí, politického a právního systému nebo jejich paralýza. Hlavními oběťmi bývají zpravidla civilisté, kterých je oboustranně zneužíváno k dosažení pochybných cílů. Největším nebezpečím těchto vnitrostátních krizí je potom

jejich možná eskalace na regionální úroveň, provázená hromadným exodem obyvatelstva. V čem tedy spočívají změny?

1. Jejich právní rámec je dán kapitolami VI, VII. a VIII. Charty OSN.
2. Mírové operace jsou svým charakterem multifunkčními operacemi, sledujícími nejen vojenské, ale i civilní a humanitární aspekty. Jsou a budou svým charakterem na rozdíl od operací první generace komplexnější, protože musí zabezpečit řešení celého spektra problémů. Počínaje budováním státního a právního systému, přes výstavbu infrastruktury, konče nezbytnou humanitární pomocí postiženému obyvatelstvu.
3. Dosavadní zkušenosti prokázaly, že především vnitrostátní konflikty, charakteristické latentními spory mezi etnickými skupinami, jsou těmi, které nejvíce ohrožují bezpečnost a to nejen na subregionální, ale i na regionální, případně globální úrovni (viz situace Jugoslávie). Současně jsou z hlediska podmínky zachování státní suverenity i nejsložitějšími z hlediska jejich řešení. Souběžně je však potřeba zaměřit pozornost na možnost vzniku mezistátních krizí a problémů.
4. Základní operace realizované v rámci nové koncepce jsou následující:
 - a) klasické mírové operace k udržování míru;
 - b) humanitární operace;
 - c) preventivní opatření;
 - d) vynucovací opatření.
5. Vojenské síly v mírových operacích mohou být vyzbrojeny a vystrojeny takovými druhy materiálu, které jim umožní provádět i vynucovací opatření v souladu s cíli operace a stanoveným mandátem, pokud to bude nezbytné. Taktéž jejich možné posílení o letecké a námořní síly umožní komplexní působení v naplnění cílů operace.
6. K základním principům použití vojenských sil v mírových operacích patří:
 - a) Dosažení souhlasu stran v konfliktu. Není podmínkou v situacích kolapsu politické infrastruktury.
 - b) Nestrannost přístupu.
 - c) Použití síly není limitováno vlastní sebeobranou. Může být realizováno k prosazení a vynucení podmínek stanovených v mandátu.

Z porovnání mírových operací první a druhé generace je možné učinit následující dílčí závěr. Došlo k podstatnému kvalitativnímu posunu v chápání mírových operací a jejich možností ovlivňovat vývoj bezpečnostního prostředí. V čem lze spatřovat základní kvalitativní přeměny?

- ☐ **Změna priorit.** Vnitrostátní konflikty jsou větší hrozbou pro zachování bezpečnosti vývoje než konflikty mezistátní a také složitější co do možností je ovlivňovat a řešit.
- ☐ **Zvýšení aktivity opatření.** Přesun pozornosti na sféru prevence konfliktů formou preventivních opatření, která umožní stabilizaci situace s relativně nižším potenciálem (podpořené rozmístěním vojenských sil) ve srovnání s nutností jejich řešení v rozvinutých etapách. Posun od pasivního porovnání a hlášení k aktivnímu výkonu, včetně prosazování realizace úkolů s použitím vojenské síly.
- ☐ **Zvýšení komplexnosti působení,** spočívající v chápání zabezpečit komplexní pomoc směřující k obnově politické, ekonomické a humanitární struktury, nezbytné k realizaci mírového vývoje. V pojetí použití vojenských sil zahrnuje pozemní, letecké a námořní komponenty.
- ☐ **Změna postavení vojenských sil v mírových operacích.** Úkolem vojenských sil je zajistit bezpečnost prostředí, a tím vytvořit podmínky pro působení diplomatických a humanitárních aktivit. Změna charakteru výzbroje umožní využít sílu k podpoře

a naplnění cílů operace. Vojenské síly již nejsou samostatnou součástí operací, nýbrž jedním z jejich prvků.

Místo mírových operací ve spektru vojenských činností

Jednou z podstatných složek, působících v mírových operacích, jsou ozbrojené síly. Jejich základními charakteristikami jsou akceschopnost, organizace, centralizace velení, komplexnost a rychlá dosažitelnost. To vše je předurčuje k plnění **variantních úkolů**, včetně jejich použití v mírových operacích. Pokud hovoříme o vazbě vojenské síly – mírové operace z pohledu reality zapojení ozbrojených sil v mírových operacích, potom musíme nejdříve objasnit vztah mírové operace – ozbrojené síly z hlediska úkolů plněných ozbrojenými silami.

Pokud vezmeme v úvahu obecný rámec úkolů (mimo stanovení priorit současného a budoucího vývoje), k jejichž plnění jsou ozbrojené síly předurčeny, můžeme je charakterizovat následovně :

- * **Úkoly v národní odpovědnosti.** Vojenské síly musí být schopny plnit požadavky národních zájmů, počínaje poskytnutím humanitární pomoci a vojenskými asistencemi, konče vedením válečných operací v zájmu obrany a ochrany teritoria vlastního či spojeneckého v rámci koalicí.
- * **Válečné úkoly.** Stav při kterém jsou vojenské síly využity k vedení vojenským, bojových operací za použití bojových (válečných) metod a forem. Obecně se jedná o stav, kdy se vojenské síly stávají násilným prostředkem (nástrojem) k prosazení politických cílů. Jejich zadáním ve strategické úrovni bude především subjekt působení a cílový stav. Tzn. nepřítel a dosažení vítězství.
- * **Neválečné operace.** Neválečné operace jsou operacemi, při nichž je využíván potenciál vojenských sil k řešení mírových a konfliktních situací, sahajících až do spektra války, to vše s využitím mírových a válečných metod a forem plnění úkolů. Rozdíl mezi válečnými operacemi a válkou spočívá především v definovaných cílech a označení subjektu zájmu. V obecné rovině zahrnují:
 - **Humanitární operace.** Jsou operacemi k podpoře humanitárních programů. Cílem operací je využití ozbrojených sil na řešení problémů vyplývajících z ekologických, přírodních či uměle vytvořených katastrof. Nebo tam, kde existují reálné hrozby ohrožující lidské životy, či ztráty na majetku.
 - **Nebojové evakuační operace.** Jsou operacemi, které zabezpečují evakuaci civilních osob z prostorů krizí, konfliktů nebo války. Evakuační operace mohou také zahrnovat otázky převzetí uprchlíků a jejich přemístění do bezpečných prostorů.
 - **Vojenskou pomoc.** Zahrnuje podpůrnou činnost na základě požadavků vlády, regionálních nebo lokálních představitelů státní moci.
- * **Mírové operace** jsou operacemi určenými k udržování míru a mezinárodní bezpečnosti. Cílem je řešení konfliktních situací nebo jejich předcházení, a to především prostřednictvím diplomatických aktivit, podporovaných vojenskými silami. Základní princip spočívá v přítomnosti třetí, nezávislé strany

v konfliktu, která svou přítomností může ovlivnit urychlení mírového procesu a omezit negativní působení na populaci. Zahrnují celou řadu opatření a forem působení, jejichž konkrétní rozbor bude dále uveden. Z hlediska struktury vojenských činností můžeme charakterizovat mírové operace jako součást neválečných operací. Rozsah plněných úkolů v mírových misích však bude užší.

Rozdíly mezi válkou a mírovými operacemi

Pokud se hodnotí mírové operace jako součást neválečných operací, bylo by třeba specifikovat to, co nás k tomuto názoru opravňuje. Válečné i mírové operace využívají společný komponent, kterým jsou ozbrojené síly, používající bojových metod a forem plnění úkolů. I v rámci mírových operací je možné použít sílu k prosazení úkolů a působení ozbrojených sil může být komplexní (pozemní, vzdušné i námořní síly). Kde je tedy mezi nimi hranice, proč nejsou mírové operace válkou a čím se od války odlišují?

Rozdíl spočívá v následujících kritériích:

- **Zadání.** V případě války vydává zadání pro vojenské síly vláda nebo koaliční rada v rámci obrany koalice, pro mírové operace vydává zadání Rada bezpečnosti OSN. Zadání je vyjádřeno mandátem. Rada bezpečnosti OSN může delegovat pravomoci na regionální organizaci např. OBSE.
- **Označení nepřítele.** Ve válce je nepřítel jednoznačně definován, v mírových operacích není určen. Tato podmínka vyplývá ze statutu nestrannosti vojenských sil v mírových operacích.
- **Dosažení cílového stavu.** Ve válce bude porážka nepřítele a dosažení vojenského vítězství, v mírových operacích cílovým stavem bude vytvoření příznivých podmínek pro mírový vývoj.
- **Prostředky působení.** Prostředkem k naplnění cílového stavu ve válce bude především použití vojenské síly, v mírových operacích prostřednictvím diplomatických cest. Jsou preferovány diplomatické prostředky před vojenskými. Vojenská síla podporuje svou přítomností mírový proces.
- **Použité metody a formy plnění úkolů.** Ve válce používají ozbrojené síly bojové metody a formy plnění úkolů, v mírových operacích mírové metody a formy plnění úkolů, které se prolínají s bojovými v případech, kdy je k tomu opravňuje mandát a charakter sil. A to pouze na dobu nezbytně nutnou.
- **Souhlas.** Souhlas stran v konfliktu s rozmístěním nestranných vojenských sil je specifikou pouze v případě mírových operací.

Válka a mírové operace mají v průniku dva shodné faktory. Použití vojenských sil a možné použití shodných bojových metod a forem plnění úkolů. Ve stěžejních kritériích se však výrazně odlišují. Rozdíl spočívá ve stanovení cílového stavu, použitých prostředcích, označení nepřítele, zadání a dosažení souhlasu stran v konfliktu. Redukováním uvedených rozdílů dosáhneme následujících odlišností mezi válkou a mírovými operacemi. Ty spočívají:

- **Ve stanovení mandátu.** Mandát neoznačuje nepřítele, a tím je dána i základní podmínka k dosažení statutu nestrannosti působení vojenských sil.

- **V cílovém stavu.** Dosažení stabilní dohody a stabilní situace je důležitější než dosažení vojenského vítězství.
- **V souhlasu stran v konfliktu.** Dosažení souhlasu ve strategické a operační úrovni je nezbytné k efektivnímu působení vojenských sil.

Použití vojenských sil v mírových operacích

Použití vojenských sil v mírových operacích je přímo ovlivněno dosažením obecného cíle mírových operací, konkrétních úkolech v prostoru misí a zvolených formách. Z hlediska charakteristiky mírových operací druhé generace je možné zaregistrovat evidentní snahu zvýšit schopnost řešení krizových situací a rozšířit možnosti ovlivňovat mírový vývoj. To se promítá i do postavení vojenských sil v mírových operacích formou ovlivňování jejich charakteru a obsahu plněných úkolů. Objasnění použití a postavení vojenských sil v mírových operacích je předmětem této kapitoly.

Vztah mírové operace - vojenské síly

Specifikace mírových operací ve spektru vojenských činností byla řešena v předcházející kapitole prostřednictvím vztahu vojenské síly – mírové operace. Vztah mírové operace – vojenské síly je podstatným k objasnění postavení vojenských sil v mírových operacích. Obecně jsou mírové operace charakterizovány jako multifunkční operace, zahrnující celou řadu komponentů, včetně vojenských sil, jejichž realizace vychází z kapitol VI; VII; a VIII.; Charty OSN. Základní dělení mírových operací je následující:

● Operace na udržení míru	nebo k udržení míru.
● Operace na vynucení míru	nebo k vynucení míru.
● Operace na vytváření míru	nebo k vytváření míru.
● Operace na nastolení míru	nebo k nastolení míru.
● Předcházení konfliktů.	
● Humanitární operace.	

Jednotlivé operace spojuje cíl, kterým je dosažení dlouhodobého stabilního prostředí, zabezpečujícího mírový vývoj. Vzájemně se odlišují především uplatňováním metod a forem vedoucích k naplnění cílového stavu. Která (které) z uvedených operací bude nakonec zvolena k řešení situace, závisí především na stavu prostředí, ve kterém bude realizována. Stav prostředí je tedy rozhodujícím faktorem, který ovlivní rozhodovací proces.

Použití vojenských sil v mírových operacích se předpokládá realizovat dvěmi základními formami, kterými jsou **UDRŽOVÁNÍ MÍRU** a **VYNUCOVÁNÍ MÍRU**. Jejich volba bude opět ovlivněna stavem a podmínkami v prostoru mise (prostředí), které ovlivní charakter, složení a úkoly vojenských sil.

Stručná sumarizace již uvedeného je následující:

1. Vojenské síly jsou nedílnou součástí mírových operací a mohou být využity k podpoře diplomatického úsilí v celém spektru realizovaných opatření.
2. Míra použití vojenských sil bude narůstat v závislosti na nutnosti prosazovat diplomatické úsilí.

3. Nutnost vynucovat realizaci diplomatického úsilí ovlivní charakter, výzbroj, složení a úkoly vojenských sil.
4. Vojenské síly budou v mírových operacích použity k udržování míru nebo vynucování míru.

Udržování míru a vynucování míru

Udržování míru a vynucování míru jsou formami vedení mírových operací za použití vojenských sil. Obě formy slouží k dosažení shodného cílového stavu, avšak odlišnými přístupy k jeho naplnění. Rozhodnutí, zda vojenská operace bude mít charakter **UDRŽOVÁNÍ MÍRU** nebo **VYNUCOVÁNÍ MÍRU** je nutné učinit na základě analýzy situace, v návaznosti na podmínkách prostředí, stupni souhlasu stran v konfliktu a jejich společnému postoji k realizaci mírového procesu.

Pokud jsou vytvořeny příznivé podmínky a zájem stran v konfliktu na dodržování uzavřených dohod a smluv je evidentní, lehce vyzbrojené síly k udržování míru mohou být dostatečným garantem, zabezpečujícím naplnění mírového procesu.

Avšak tam, kde existuje oboustranně nízká míra úsilí stran v konfliktu plnit podmínky mírového procesu, nebo je mírový proces ignorován či situace je značně destabilizována, bude nezbytné použít síly k vynucování míru.

Udržování a vynucování míru mají řadu shodných charakteristik, souběžně se však navzájem odlišují. **UDRŽOVÁNÍ MÍRU** je forma, která vychází a navazuje na operace první generace, kdežto **VYNUCOVÁNÍ MÍRU** je formou novou, která reaguje na nutnost řešení problémů současného bezpečnostního prostředí.

Spojující, shodné znaky

- * **Mandát.** Udržování míru a vynucování míru jsou realizovány na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN v souladu s kapitolami VI. a VII. Charty OSN. Jejich řízením mohou být pověřeny regionální organizace na základě delegování pravomocí ze stupně Rady bezpečnosti OSN dle kapitoly VIII. Charty OSN (např. OBSE).
- * **Shodný cílový stav.** Cílovým stavem obou forem je vytvoření příznivých podmínek pro činnost ostatních součástí mise a podpora podmínek pro mírový vývoj v konfliktním prostoru.
- * **Nestrannost přístupu.** Nestrannost přístupu vůči stranám v konfliktu je jednou ze základních podmínek úspěšnosti operací. Je dána neoznačením nepřítele v operacích.
- * **Komplexnost působení.** Spočívá v možnosti souběžného působení pozemních, vzdušných a námořních sil v operacích.

Rozlišující, rozdílné znaky

- **Souhlas stran v konfliktu.** Pro udržování míru je dosažení souhlasu stran v konfliktu prioritní podmínkou realizace. Bez souhlasu nelze udržování míru realizovat. V případě vynucování míru není dosažení souhlasu nezbytnou podmínkou. V zájmu zachování míru může být vynucování míru realizováno bez souhlasu stran, zejména za situací, kdy z důvodu kolapsu vládních a státních institucí není reálné souhlas získat.
- **Používané metody a formy.** Udržování míru vzhledem ke svému charakteru, výzbroji a úkolům používá převážně mírové metody a formy plnění úkolů. Jejich použití je ovlivněno především stavem prostředí, charakteristickým, vstřícným přístupem stran k realizaci a plnění úkolů uzavřených dohod a smluv. Vynucování míru používá vynucovací, bojové metody a formy plnění úkolů a to zejména tam, kde neexistuje ochota stran (strany) plnit závazky dohod nebo mandátů.

- ❑ **Výzbroj.** Síly k udržování míru jsou lehce vyzbrojeny. Výzbroj je určena pouze k vlastní sebeobraně. Oproti tomu jednotky vynucování míru disponují takovým druhem výzbroje, který jim umožní realizovat bojové (válečné) techniky v zájmu vynucení plnění úkolů s ohledem na výzbroj stran v konfliktu.
- ❑ **Použití síly.** Jednotky k udržování míru používají sílu pouze k sebeobraně. Jednotky k vynucování míru mimo použití síly k sebeobraně musí být schopny použít sílu k vynucení plnění úkolů a to pouze na dobu nezbytně nutnou.

Operace k udržování míru

Operace k udržování míru jsou operacemi s dlouhodobou tradicí. Počátky jejich realizace spadají do roku 1956. Zcela určité je na místě otázka, proč se předpokládá uvedenou formu operací realizovat i v budoucím řešení konfliktů. Odpověď je poměrně jednoduchá. Vždy bude záležet na konkrétní situaci v prostoru konfliktu. Udržování míru, na rozdíl od vynucování míru, nepočítá se silovým řešením při prosazování úkolů mírových dohod či mandátu. Tomu odpovídá charakter sil k udržování míru, jejich výzbroj a používané mírové techniky. Udržování míru jednoznačně vychází z reality, kdy nepřátelené strany prokazují vysokou míru ochoty řešit konfliktní situaci za použití diplomatických metod a použití jakýchkoliv vynucovacích akcí by mělo za následek ztrátu důvěryhodnosti mírového procesu. Souběžně je však nutné mírový proces podpořit rozmístěním třetí, nezávislé strany, která oboustranným monitorováním realizace uzavřených dohod přispěje k zvýšení důvěryhodnosti mise a ochotě stran ke spolupráci. A právě k tomuto úkolu jsou určeny síly k udržování míru.

Následující úkoly, realizované silami k udržování míru, jsou úkoly vyprofilované dlouhodobými zkušenostmi. Nelze je však komplexně aplikovat na jednotlivé mise. Struktura úkolů bude vždy ovlivněna konkrétní situací v prostoru mise.

- **Přechodná pomoc (podpora).** Přechodná pomoc se vztahuje ke všem formám vojenské podpory, poskytované civilním autoritám a úřadům. Je určena k podpoře návratu ke stavu bez nepřátelství a udržení stabilních mírových podmínek. Vztahuje se k takovým činnostem jako jsou dohled (kontrola) nad odsunem sil, pomoc při volbách, reforma bezpečnostních sil, výstavba nebo podpora civilní infrastruktury a vybavení, obnova nebo vybudování a udržování právního stavu a pořádku.
- **Pozorování, monitorování a dohled nad příměřím a zastavením palby.** Obecně mohou být síly k udržování míru rozmístěny k dohledu každé akce, odsouhlasené zneprátenými stranami. Jednou z nich může být i dohled nad dodržováním podmínek příměří a zastavení palby. Zabezpečení tohoto úkolu může zahrnovat následující činnosti.
 - oddělení a demobilizace vojsk,
 - výměna zajatců a mrtvých těl,
 - zabezpečení styku mezi zneprátenými stranami,
 - zprostředkování jednání stran,
 - vyšetřování stížností a protestů,
 - zabezpečení přesunů uprchlíků,
 - podpora akcí vojenské policie OSN.
- **Zprostředkování (zárok).** Síly k udržování míru mohou být použity k prevenci konfliktu. Jedná se o jejich rozmístění v prostoru (prostorech) potenciálních konfliktů, jehož cílem je stabilizace situace a zabránění možné eskalace. Obecně bude takový úkol zahrnovat formy jako jsou vytvoření nárazníkové zóny nebo vybudování zóny separace. V případě, kdy některá ze stran (strany) nesouhlasí s takovou činností sil k udržování míru nebo k ní má výhrady, je možné v zájmu zachování míru použít nezbytnou sílu.

- **Odminování.** Míny a nevybuchlá munice jsou trvalou hrozbou pro osoby v období po ukončení konfliktu. Odminování je v podstatě odpovědností toho, kdo miny položil. Pro strany v konfliktu však minová pole zůstávají součástí jejich systémů překážek. Z těchto důvodů je jejich ochota k odminování poměrně nízká. To vše ve svých důsledcích vede k omezení svobody pohybu sil k udržování míru. Také ne vždy lze konkrétně označit vlastníka minového pole. V těchto a dalších zdůvodněných případech je možné využít ženistů sil k udržování míru pro označení, izolaci, odminování, likvidaci min a nevybuchlé munice. Problém odminování je velmi citlivou záležitostí z pohledu zajištění bezpečnosti vlastních sil k udržování míru a z hlediska dodržování nestrannosti přístupu. Ten se týká způsobu zacházení s informacemi, poskytnutými stranami v konfliktu prostřednictvím plánů minových polí.
- **Právo a pořádek.** Vojské síly mohou také přispívat k udržování práva a pořádku. Hlavní odpovědnost však leží na civilních orgánech. Úkol může být plněn zejména v počátečním období po ukončení konfliktu. Završen bude zpravidla v momentu, kdy místní politické orgány a policejní síly budou schopny samostatně tento proces řídit a kontrolovat.
- **Podpora volebního procesu.** K úspěšnému završení procesu voleb je naprosto nezbytné navodit stav práva a pořádku. Mimo úkolu prezentace sil k udržování míru v prostoru mise, mohou plnit jednotky i úkoly vybudování a ochrany volebních místností, zabezpečovat ochranu transportu volebních boxů a volebních štábů.
- **Demobilizace a odzbrojení.** Uvedený úkol není možno organizovat dříve, než dojde k obnovení míru. Lze jen těžko předpokládat zahájení demobilizace a odzbrojení mimo zabezpečení této podmínky. Až tak daleko nebude sahát důvěra zneprátených stran k mírovým silám. Úkol demobilizace a odzbrojení musí být řešen s rozvahou a ve smlouvě je nutné stanovit konkrétní termíny, postupy vedoucí k demobilizaci a uložení zbraní, včetně systému jejich evidence a zabezpečení.
- **Kontrola a řízení procesu zastavení palby.** Jedná se o prioritní úkol, následující po ukončení nepřátelství. Principiálně vychází z geografického vymezení linií a stanovení časového rámce pro jejich zaujetí stranami v konfliktu. Následujícím krokem je trvalé monitorování dodržování stanovených podmínek a okamžité řešení případů jejich porušování. Efektivní řízení procesu zastavení palby vyžaduje trvalý dohled prostřednictvím pozorovatelů, mírových sil a jejich prostředků a to jak na zemi, tak ze vzduchu, případně na moři.
- **Odsun a soustředění vojenských sil zneprátených stran.** Následujícím úkolem po zastavení palby může být koordinovaný odsun zneprátených stran do určených a odsouhlasených prostorů. Z bezpečnostních důvodů je nejvýhodnější řídit tento proces souběžně a koordinovaně po částech, v rámci celého prostoru operace. K dosažení úspěchu je nutné přijmout celou soustavu funkčních plánů, administrativních a logistických opatření.
- **Odzbrojení zneprátených stran.** Úspěch realizace tohoto úkolu bude záviset na důvěře, kterou mají zneprátené strany k demobilizačnímu procesu celkově. Kritickým bodem bude důvěra stran ve schopnost mírových sil zabezpečit a garantovat jejich bezpečnost. Odzbrojení by mělo probíhat fázovitě a oboustranně, provázené celou řadou akcí, upevňujících důvěru. Jednou z nich je i přesné vedení záznamů o zbraních a jejich bezpečné sčítání.
- **Ochrana humanitárních operací.** V průběhu humanitárních operací mohou síly k udržování míru podporovat pomocné organizace, které se na zabezpečení humanitární pomoci podílejí. Podpora se obvykle bude týkat zabezpečení ochrany dodávek zásobování nebo ochrany humanitárních pracovníků.

Souběžně s pozemními silami mohou působit v operacích k udržování míru také vzdušné a námořní síly.

Použití vzdušných sil v operacích k udržování míru bude mít svá specifika a v každém případě bude rámec jejich použití omezenější v porovnání s operacemi k vynucování míru. Použití bojové síly vzdušných sil by mohlo v případě operací k udržování míru vynít značně provokativně. Přesto i v operacích k udržování míru existuje řada

možností efektivního využití vzdušných sil. Může se jednat o zabezpečení taktické dopravy pozemních sil, podporu pozemních sil vrtulníky apod. Významnou úlohu mohou sehrát vzdušné síly především prováděním fotografického a elektronického průzkumu s cílem monitorovat činnost opozičních sil.

V případě eskalace situace bude přepravní kapacita vzdušných sil využita k zabezpečení odsunu pozemních sil.

Námořní síly mohou v rámci operací k udržování míru plnit široké spektrum úkolů. Prvořadým z nich bude prezentace přítomnosti námořních sil s cílem stabilizovat situaci, a tím předejít možné eskalaci konfliktu. Dále mohou námořní síly plnit úkoly:

- zabezpečení kontroly prostoru;
- zabezpečení eskortní činnosti k ochraně rybolovu, vojenských a civilních transportů;
- zabezpečení úkolů odminování volného moře a přímorských oblastí.

Námořní síly mohou být využity také pro variantní podpůrné činnosti jako jsou námořní přeprava vojsk, evakuace vojsk, logistická a zdravotnická podpora apod.

Udržování míru je osvědčenou formou, pomocí níž OSN usilovala a usiluje o řešení krizových situací pomocí mírových iniciativ, tak jak je uvedeno v kapitole VI. Charty OSN. Udržování míru je využíváno především tam, kde existuje souhlas stran v konfliktu s přítomností kontingentu mírových sil a vynucovací akce by měly kontraproduktivní vliv na předpokládaný vývoj situace a postavení vojenských sil. Poměrně slabě vyzbrojené jednotky sil k udržování míru zde sehrávají roli především přítomností a svým nestranným přístupem plnění stanovených úkolů přispívají k navození ovzduší důvěry a spolupráce opozičních sil. Tím ovlivňují realizaci mírové smlouvy a zabezpečují bezkonfliktní vývoj situace v prostoru mise.

Operace k vynucování míru

Při vynucovacích operacích se využívají bojové metody a formy plnění úkolů, přesto se od války liší především tím, že dosažení vojenského vítězství není limitujícím cílem operace. Tím je dosažení míru, případně jeho obnova či naplnění podmínek stanovených mandátem. Použití síly nebo hrozba jejího použití jsou prostředky k naplnění těchto cílů. Současně slouží k podpoře souhlasu a spolupráce stran v konfliktu. Může dojít k situaci, kdy strany (strana) v konfliktu nerespektují plnění úkolů a demonstrace přítomnosti sil k vynucování míru není postačující. V takových případech musí být síly k vynucování míru schopny adekvátně reagovat v souladu s pravidly použití síly a dát jednoznačně najevo své odhodlání prosadit plnění úkolů. Z těchto důvodů musí být síly k vynucování míru adekvátně vyzbrojeny, vycvičeny a strukturovány.

Uvedené úkoly, plněné silami k udržování míru, jsou úkoly obecnými. V mnoha případech bude docházet k jejich prolínání, avšak jejich struktura bude vždy limitována konkrétní situací a podmínkami v prostoru mise:

- **Obnova míru.** Úkol je zaměřen k navedení nebo obnově stavu práva a pořádku. Může být zahájen násilným oddělením stran v konfliktu nebo za situace všeobecného chaosu, charakteristického roztržitostí stran a neprůhledností. Za takových okolností bude provedení operace k vynucování míru, zcela přirozené a nezbytné. Úspěšnost operace bude záviset především na eliminaci každého subjektu, který brání obnově míru a na ochraně nezáživného obyvatelstva.

- **Ochrana humanitárních organizací.** Humanitární operace jsou nedílnou součástí mírových operací v prostorech, kde dochází ke strádání civilního obyvatelstva. Často jsou realizovány v prostředí, které je charakteristické nepřehlednou situací, doprovázenou existencí frakčních skupin a separatistů, kteří snižují účinnost humanitární pomoci. Charakter sil k vynucování míru se za takového stavu ukazuje jako velmi efektivní. Mohou vytvořit stabilní a bezpečné prostředí pro činnost humanitárních organizací, současně mohou zabezpečit ochranu konvojů, skladů a humanitárních pracovníků. K prosazení svobody pohybu potom mohou použít sílu ve větším měřítku.
- **Ovládnutí konfliktu.** Síly k vynucování míru mohou být určeny k zásahu v prostoru hrozcím bezprostředním konfliktem nebo k omezení rozpoutání nepřátelství či vynucenému zastavení nepřátelství. Cílem akcí je především zabránit dalším nepřátelským akcím, stabilizovat situaci a tím vytvořit podmínky k řešení situace mírovými prostředky. V případě nutnosti může být situace řešena i násilným oddělením zneprátených stran.
- **Násilné oddělení zneprátených stran.** Úkol, který bude vyžadovat značný stupeň použití sil. K jeho plnění přistoupí síly k vynucování míru pouze v případě, kdy selžou ostatní prostředky řešení. Cílem akcí nebude porážka zneprátených stran, ale jejich silové oddělení a odzbrojení. Klíčovým principem bude dodržení nestrannosti. Velitelé sil k vynucování míru musí prokázat vysokou míru citlivosti a přizpůsobovat tempo akce opatřením zneprátených stran. Zneprátené strany by měly mít možnost volby k odpoutání a odsunu. Čím bude ochota stran v konfliktu nižší, tím bude operace razantnější a prudší. Diplomatické aktivity by měly probíhat souběžně s vojenskými akcemi a každé přestávky v operaci je nutno využít pro diplomatická jednání.
- **Zřízení a dohled nad ochrannými prostory.** Síly k vynucování míru mohou také plnit úkoly vybudování a ochrany oblastí (prostorů), ve kterých žijí komunity, vystavené útlaču nebo útokům. Současně budou podporovat a asistovat organizacím OSN, pracujícím v těchto prostorech ve prospěch komunit. Hlavní odpovědností sil k vynucování míru bude prevence proti útokům, směřujícím na osoby v ochranných prostorech a to včetně možného použití vojsk z prostorů mimo ochranná území.
- **Záruka a omezení pohybu.** Úkolem může být také garantování nebo omezení přesunů po souši, vzduchem, případně po moři. Úkol může být splněn pouze tehdy, pokud bude podložen vysokým objemem sil k vynucování míru. Příkladem může být prosazení bezletových zón nebo vytvoření bezpečnostních koridorů k zabezpečení volného pohybu uprchlíků, případně humanitární pomoci.
- **Prosazení sankcí.** Síly k vynucování míru se mohou podílet na prosazování sankcí. Ty se mohou týkat odepření zásob, diplomatických, ekonomických a dalších tradičních privilegií, svobody pohybu u osob žijících v uvedených prostorech sankcí apod.

V rámci sladěného úsilí k dosažení stanovených cílů mohou být mimo stěžejního pozemního komponentu v průběhu operací k vynucování míru použity rovněž námořní a vzdušné síly.

Vzdušné síly. Úloha vzdušných sil v operacích k vynucování míru bude ovlivněna různými faktory. Mimo vojenských, geografických a klimatických to budou především politické cíle operace k vynucování míru a přístup, uplatňovaný stranami v konfliktu. Operace k vynucování míru budou charakteristické málo průhlednou situací, doprovázenou častými nepokoji, ozbrojenými střety a podobně. Z tohoto důvodu bude velmi složité použít leteckých sil k eliminaci takovéhoto činnosti.

Přesto je však nutné mít na zřeteli podstatnou výhodu použití vzdušných sil, kterou je dosažení vysokého stupně ničení s nízkou mírou ztrát.

Obecně mohou letecké síly v operacích k vynucování míru plnit úkoly:

- protivzdušnou ochranu,

- přímou leteckou podporu a izolaci prostoru,
- vzdušnou přepravu, pozorování a průzkumné úkoly, včasnou výstrahu a provádění psychologických operací,
- bojové podpůrné operace,
- logistickou podporu.

Stěžejní činností leteckých sil v operacích k vynucování míru bude zejména demonstrace síly a nepřetržitá podpora pozemních sil k vynucování míru.

Námořní síly. Námořní síly budou využity v průběhu operací k vynucování míru zejména k získání kontroly prostoru a svobody pohybu. Dále mohou být použity pro podporu takových činností, jako jsou námořní přeprava vojsk, palebná podpora, evakuace vojsk, logistická a zdravotnická pomoc. Významnou úlohu mohou námořní síly sehrát v případech prosazování sankcí formou blokády prostoru.

Vynucování míru je novou formou ovlivňování krizových situací. Obecně není termín vynucování míru obsažen v Chartě OSN. Pouze kapitola VII. Charty OSN upozorňuje na možnost vynucovacích akcí a jejich rozsah. Opravňuje OSN využít jakýchkoliv akcí „které mohou být nezbytné k obnově nebo udržení mezinárodního míru a bezpečnosti“ – čl. 42). To umožňuje OSN použitím vynucování míru ovlivňovat krizové situace v zájmu zachování míru již v latentním období konfliktu (ovládnutí konfliktu) nebo v rozvinutém stadiu (obnova míru).

Nedílnou součástí operací k vynucování míru jsou vojenské síly. Analýza možných úkolů operací k vynucování míru ukazuje, že použití vynucování míru musí být podloženo značným rozsahem vojenských sil. Jejich kapacita a schopnost jsou nezbytné k plnění úkolů vynucování míru. Kromě prezentace přítomnosti se s vysokou mírou pravděpodobnosti předpokládá jejich použití k vynucovacím úkolům.

Přechody mezi formami operací

V průběhu mírových operací může docházet k přechodu mezi používanými formami udržování míru a vynucování míru. Realizace přechodu bude poměrně složitá a vždy musí být provedena se souhlasem Rady bezpečnosti OSN.

Přechod z udržování míru na vynucování míru

Obecně platí, že lehce vyzbrojené síly k udržování míru nesmí být určeny k vynucovacím úkolům. V průběhu operací k udržování míru však může nastat celá řada případů, kdy síly k udržování míru nebudou schopny zabezpečit plnění stanovených úkolů. Takový stav může být ovlivněn objektivními nebo subjektivními příčinami. Mezi objektivní náleží zejména eskalace situace v prostoru činnosti, zapříčiněná stranami v konfliktu.

K subjektivním patří především ztráta důvěryhodnosti sil k udržování míru, způsobená nepřiměřeným použitím síly nebo porušováním pravidel nestrannosti. Tím může nastat situace, kdy ztratí síly k udržování míru schopnost situaci ovlivňovat. V takových případech je možno řešit situaci dvěmi základními způsoby. Odsunem sil k udržování míru nebo jejich rozvázným přechodem na charakter sil k vynucování míru. Poměrně složitějším způsobem realizace bude přechod sil k udržování míru na síly

k vynucování míru. Síly mohou tento přechod efektivně provést v případech, kdy jejich příprava k tomuto úkolu byla provedena v období před nasazením. Přechod sám o sobě bude vyžadovat značnou reorganizaci a redislokaci jednotek. S největší pravděpodobností proces ovlivní i pozastavení humanitárních akcí.

Přechod z vynucování míru na udržování míru

Cílem každé operace k vynucování míru bude především obnovení mírového vývoje s předpokladem změny charakteru sil k vynucování míru na síly k udržování míru, pokud tento krok bude podložen vývojem situace.

Proces změn bude ovlivněn nejen makrogeografickou, ale i místní situací v prostoru operace. Vždy se však bude jednat o postupný proces. Může dojít k situacím, kdy v některých prostorech jsou vytvořeny podmínky, za kterých lze uplatnit mírové metody a formy plnění úkolů. Souběžně však budou bojové metody a formy plnění úkolů používány tam, kde nejsou opatření smluv a dohod respektována.

Obecně bude změna charakteru sil k vynucování míru na charakter sil k udržování míru snadněji realizovatelná, než tomu bude v opačném případě.

Závěrem k použití vojenských sil v mírových operacích

Změna charakteru sil k udržování míru na charakter sil k vynucování míru bude podstatně složitější. Je to podmíněno řadou faktorů.

1. **Stavem prostředí.** Změna udržování míru – vynucování míru bude provázen nedůvěrou opozičních sil a obyvatelstva v mírové síly. Tento fakt nepříznivě ovlivní celkovou atmosféru v prostoru mise v neprospěch mírových jednotek. Proto lze očekávat, že přechod bude provázen celou řadou problémů. Přechod vynucování míru – udržování míru bude zpravidla realizován v případech pozitivních změn v prostou operaci. Charakter sil k udržování míru proto bude očekáván jako další krok k uvolňování ovzduší v krizovém prostoru.
2. **Rychlostí přechodu.** Přechod udržování míru – vynucování míru bude nutno realizovat pod tlakem času z důvodů bezpečnosti mírových jednotek a zabránění další eskalace konfliktu. Přechod vynucování míru – udržování míru bude zpravidla realizován postupně, oproštěn od časových stresů.
3. **Organizačními změnami.** Přechod udržování míru – vynucování míru bude vyžadovat značné organizační a redislokační změny, související s nutností zvýšit schopnosti a kapacitu vojenských sil. Jejich realizace bude značně složitější, než postupné snížení a odsun sil v případě přechodu vynucování míru – udržování míru.
4. **Plněním úkolů.** Adaptabilita sil k udržování míru na plnění úkolů pomocí mírových metod a forem může být ve svém důsledku negativním faktorem při nutnosti přejít na použití bojových metod a forem plnění úkolů. Také síly k vynucování míru se mohou potýkat s problémy při procesu přizpůsobení se mírovým metodám a formám plnění úkolů.

Změny, a to zejména z charakteru udržování míru na vynucování míru, budou vyžadovat značný stupeň operační způsobilosti a schopností (umění). Realizace

přechodů bude proto řízena operačními stupni. Podřízení velitelé na taktických stupních se musí vystříhat jakýchkoli akcí, které by mohly ovlivnit splnění úkolů, a to i za předpokladu, že z taktického hlediska by posuzovali situaci správně. V procesu přechodu musí respektovat splnění nařízení operačního stupně, který celkový proces řídí. Jinak by mohla nastat situace, kdy svým jednáním negativně ovlivní schopnost operačního stupně úkoly přechodu řešit.

Pro použití vojenských sil v rámci mírových operací je charakteristické :

- **Legislativní rámec** mírových operací a použití vojenských sil při jejich realizaci je dán kapitolami VI., VII. a VIII. Charty OSN.
- **Vojenské síly jsou nedílnou součástí mírových operací.** Pouze vojenské síly jsou díky svému charakteru a schopnostem plnit specifické úkoly mírových operací. V tomto směru je nelze nikým a ničím nahradit. S určitou nadsázkou lze vyhodnotit, že mírové operace (až na výjimky) nelze bez použití vojenských sil realizovat. Výjimkami jsou pozorovatelské a částečně humanitární operace.
- Vojenské síly v mírových operacích jsou určeny k vytváření příznivých podmínek pro realizaci diplomatického úsilí a činnost ostatních součástí mírových operací. Cílovým stavem je dosažení stabilního prostředí pro mírový vývoj v konfliktních prostorech.
- **Úkoly vojenských sil v mírových operacích jsou standardizovány.** Jejich konkrétní skladba však bude vždy ovlivněna stavem a situací prostředí v prostoru operace.
- **Stav a situace prostředí** v prostoru mírové operace ovlivní také volbu formy působení vojenských sil v mírových operacích. Vojenské síly mohou být použity variantně k udržování míru nebo vynucování míru.
- **Organizační struktura** vojenských sil, jejich složení a výzbroj, budou ovlivněny stanovenými úkoly a zvolenou formou jejich působení. V závislosti na makrogeografické a operační situaci mohou v mírových operacích působit souběžně pozemní, letecké a námořní síly.
- **Přechody.** V návaznosti na celkový vývoj situace v prostorech mírových operací musí být vojenské síly trvale připraveny na možné změny stanovených úkolů a forem jejich realizace. Nelze vyloučit i souběžné plnění úkolů formami udržování a vynucování míru v operačním prostoru jedné mírové operace.

Faktorem, který zásadním způsobem ovlivní použití vojenských sil v rámci mírových operací bude konkrétní stav a situace prostředí v konfliktním prostoru. V závislosti na něm budou zvoleny formy působení vojenských sil a skladba jimi plněných úkolů. Ty následně ovlivní organizační strukturu, sílu a složení vojenských sil, včetně jejich přípravy na konkrétní misi.

* * *

Realizace mírových operací k podpoře procesu vývoje je realitou dnešní doby a nejpravděpodobnější činností ozbrojených sil i v následujícím období. Nikoliv však prioritní. Proto je nezbytné připravit ozbrojené síly na jejich podíl při realizaci a zabezpečení mírových operací.

V úplném závěru neuškodí připomenout slova anglického gen. Roose, prvního velitele sil UNPROFOR na území Bosny a Hercegoviny, z doby, kdy jednotky působící

na tomto území měly charakter udržování míru, ale situace vyžadovala plnění úkolů vynucování míru.

„Nemůžete vést válku z bíle natřených obrněných vozidel.“

Jejich význam je následující:

1. Výstižně charakterizují rozdíl mezi formami UDRŽOVÁNÍ MÍRU a VYNUCOVÁNÍ MÍRU.
2. Připomínají a varují, že mimo úkolů výstavby stojí před vojenskými silami stále prioritní úkol NIČENÍ.

(Zkráceno, upraveno – M. Kubeša / red.)

Seznam použité literatury:

- Skrytá nebezpečí (Vnitrostátní konflikty - problém preventivní politiky). VR 1/98.
- Mění se bezpečnostní prostředí (Přehled problematiky, která ovlivňuje obranné plánování). VR 1/98.
- Strategická stabilita v 21. století. VR 3/98.
- OBSE: Bezpečnostní model příštího století. VR 3/98.
- Terorismus a zbraně hromadného ničení. VR 4/98.
- Modernizace vojenství. VR 4/98.
- Čeká nás válka civilizací, nebo jaderná katastrofa? (Bezpečnostní hrozby příštího století). VR 4/98.
- Změněné bezpečnostní priority pro 21. století (Bude Británie zvyšovat vojenský rozpočet?). VR 4/98.
- Ing. Dušan Sabolčík, CSc., Ing. Adolf Turek: Mírové síly OSN. Pět. 1399, VA Brno 1994.
- Ing. Dušan Sabolčík, CSc.: Mírové operace OSN. Pět. 1232, VA Brno 1996.
- Peace Support Operations - Joint Military Doctrine. Printed by Swedish Armed Forces, Msk TOD, Stockholm 1997.
- Peace Support Operations. Joint Warfare Publication 3-50 (Jwp 3-50) MOD CSE, United Kingdom.
- Military Doctrine. Landmacht, Royal Netherlands Army, April 1996.
- Military Concept for NATO Peace Support Operations (Military Decision). MC 327/1, NAMC, NATO HQ Bruxelles 1997.
- Staff Officers Military Course. AFCENT – NATO, 1997.